Europa

For andre tydingar av oppslagsordet, sjå Europa (fleirtyding).

Europa er ein av sju tradisjonelle verdsdelar på jorda. Fysisk og geologisk er Europa den vestlegaste halvøya av Eurasia, vest for Asia. Europa grenser i nord til Nordishavet, i vest til Atlanterhavet, i sør til Middelhavet, i søraust til Kaukasus og Svartehavet og vassvegane som går mellom Svartehavet og Middelhavet. I aust er Europa generelt skild frå Asia ved vasskiljet i Uralfjella, Uralelva og Kaspihavet. Omgrepet «verdsdel» eller «kontinent» kan vise til ei kulturell og politisk inndeling eller ei fysiskgeografisk, og dette kan gje ymse syn på dei nøyaktige grensene til Europa, areal og folketal.

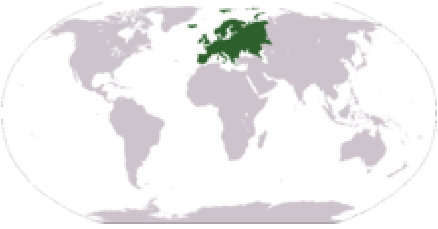

Verdskart som viser plasseringa til Europa.

Europa er den nest minste verdsdelen ut frå areal og dekkjer om lag 10 180 000 km² eller 2,0 % av jordoverflata (kring 6,8 % av landarealet). Berre Oseania er mindre. Europa er den tredje folkerikaste verdsdelen etter Asia og Afrika med om lag 710 millionar innbyggjarar eller 11 % av folkesetnaden på jorda. Av Europa sine 48 land er Russland det største ut frå areal og folketal, medan Vatikanstaten er det minste. Europa er fødestad for Den europeiske unionen, eit politisk, økonomisk og sosialt samarbeid som har arbeidd for å fremja europeisk integrasjon sidan 1950-åra.

Eit samansett satellittbilete av Europa

Innhaldsliste

Etymologi

Historie

Geografi og utstrekking
- Fysisk geografi

Klima

Biologisk mangfald

Demografi

Politisk geografi
- Område og regionar

Økonomi

Språk og kulturar
- Romanske språk
- Germanske språk
- Slaviske språk
- Uralske språk
- Tyrkiske språk
- Baltiske språk

Emne om Europa

- Europeisk historie
- Europeisk geografi
- Klima i Europa

  Keltiske språk
  Andre språk
Religionar
  Offisielle religionar
Kjelder
Fotnotar
Bakgrunnsstoff

Etymologi

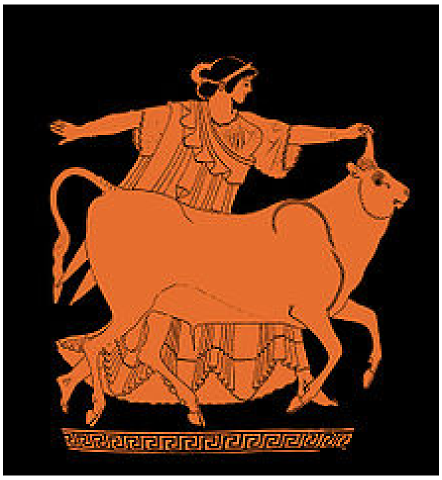

Europa og oksen på ein gresk vase frå rundt 480 f.Kr.

I antikk gresk mytologi var Europa ei fønikisk prinsesse som vart bortført av Zevs utkledd som ein okse og teken til øya Kreta, der ho fødde Minos, Rhadamanthus og Sarpedon. For Homer var *Europi* (gresk *Εὐρώπη*) ei mytologisk dronning på Kreta og ikkje eit geografisk område. Seinare stod «Europa» for det greske fastlandet og rundt år 500 fvt. hadde tydinga spreidd seg til landområda i nord. Den greske geografen Anaksimander plasserte grensa mellom Asia og Europa ved elva Phasis i Kaukasus (dagens Rioni) på 500-talet f.Kr. Denne konvensjonen blei følgd av Herodot på 400-talet f.Kr.[1] Seinare nytta romarar som Strabon, Posidonius og Ptolemaios ei anna grense, elva Tanais (dagens Don), og denne avgrensinga blei overlevert til mellomalderen.[2]

Ein teori om opphavet til namnet «Europa» seier at det kjem av dei greske orda som tyder 'brei' (*eurys*)[3] og 'andlet' (*opsis*)[4] — 'brei' har vore ein epitet for sjølve jorda i den rekonstruerte urindoeuropeiske religionen.[5]

Ein mindre utbreidd teori seier derimot at namnet eigentleg kjem frå eit semittisk ord som det akkadiske ordet *erebu* som tyder 'å gå ned'[6] (om sola), ein kognat til det føniske ordet 'ereb ('kveld, vest'), det arabiske Maghreb og det hebraiske ma'ariv (sjå òg *Erebus*). Denne samanhengen er sett på som svak.[7]

Dei fleste store språka i verda nyttar ord som kjem av «Europa» om kontinentet. I fleire hundre år nytta derimot tyrkarane ordet *Frengistan* (landet til frankarane) om Europa.[8]

Historie

For meir om dette emnet, sjå Europeisk historie.

Opphavet til vestleg demokratisk og individualistisk kultur vert ofte sett til Antikkens Hellas. Desse greske politiske ideala vart gjenoppdaga seint på 1700-talet av europeiske filosofar og idealistar. Ein annan stor påverknad på Europa kom frå Romarriket, som etterlèt inntrykk på rett, språk og styresmakter. Gjennom Konstantin den store innførte dei òg kristendomen som statsreligion, etter at han var blitt meir eller mindre undertrykka i tre hundreår.

Etter at Romarriket fall gjekk Europa inn i ein lang periode med endringar under folkevandringstida. Denne perioden vart kalla den mørke mellomalderen av tenkjarar i renessansen. Isolerte klostersamfunn i Irland, Skottland og andre stader verna og samla nedskrivne kjelder frå tidlegare tider.

I laupet av denne tida vart den vestlege delen av Romarriket «gjenfødd» som Det tysk-romerske riket, seinare kalla Det heilage romerske riket av tysk nasjon. Den austlege delen av Romarriket vart i vest kjend som Austromarriket eller Det bysantiske riket. Austromarane sjølve kalla seg Βασιλεία των Ρωμαίων, *Basileia tōn Romaiōn* — 'Riket av romarar'. I 1453, då Det osmanske riket hærtok den austromerske hovudstaden Konstantinopel, opphøyrde Austromarriket. Bere ein liten del av det, Trebizond, varte fram til 1461.

Kart over Europa laga av Gerardus Mercador

Renessansen og Dei nye monarkane markerte starten på oppdagingstida, ein periode med utforsking, oppfinning og vitskapleg utvikling som hadde røter i Italia. På 1400-talet opna Portugal oppdagingsalderen, raskt etterfylgd av Spania. Frankrike, Nederland og England slutta seg seinare til og bygde store kolonirike i Afrika, Amerika og Asia.

Etter oppdagingstida fekk dei demokratiske ideane feste i Europa. Det oppstod kampar for sjølvstende, særleg i Frankrike under perioden kalla Den franske revolusjonen. Dette førte til aukande uro i resten av Europa då dei revolusjonære ideane spreidde seg over kontinentet. Framgangen til demokratiet førte til auka uro i Europa, i tillegg til den uroa som allereie eksisterte som fylgje av konkurranse i Den nye verda. Den mest kjende av desse konfliktane oppstod då Napoleon Bonaparte kom til makta i Frankrike og la ut på ei erobringsferd der han danna det nye franske riket, som raskt braut saman. Etter desse erobringane vart Europa stabilisert, men dei gamle fundamenta hadde allereie byrja å falle saman.

Den industrielle revolusjonen starta i Storbritannia seint på 1700-talet, noko som fjerna fokuset på jordbruk, førte til generelt auka velstand og samsvarande auke i folketalet. Mange statar i Europa fekk dei noverande grensene sine etter den fyrste verdskrigen. Frå slutten av den andre verdskrigen til slutten av den kalde krigen var Europa delt i to store politiske og økonomiske blokker: Kommunistiske nasjonar i Aust-Europa og kapitalistiske land i Sør-, Nord- og Vest-Europa. Oppløysinga av jarnteppet og Austblokka førte i 1989 til at Berlinmuren fall og den formelle oppløysinga av Sovjetunionen i 1991.

Den europeiske integreringa har vore eit tema i europeisk politikk sidan slutten av den fyrste verdskrigen og skaut fart etter slutten av den kalde krigen. Som fylgje av øydelegginga og lidinga under den andre verdskrigen og som eit ledd i forsoninga etter krigen ført ideen om den europeiske integreringa til opprettinga av Europarådet i Strasbourg i 1949, som i 1950 danna Den europeiske menneskerettskonvensjonen med Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Etter at Berlinmuren fall kunne tidlegare kommunistiske land i Sentral- og Aust-Europa ta del i Europarådet, som no har 47 medlemsstatar. Kviterussland er ikkje med i rådet på grunn av den ikkje-demokratiske regjeringa si. Den europeiske unionen, etterfylgjaren til EF, har vorte utvida frå dei seks opphavlege landa til 27 i dag. EU har utvikla seg frå ein handelsorientert organisasjon til eit samband på fleire område.

Talet på europeiske medlemsland i NATO har òg auka etter slutten av den kalde krigen der fleire land i Aust-Europa er tekne opp.

Geografi og utstrekking

For meir om dette emnet, sjå Europeisk geografi.

Fysiskgeografisk er Europa den nordvestlege delen av den større landmassen kalla Eurasia eller Afrika-Eurasia: Asia utgjer den store austlege delen av den samanhengande landmassen og alle deler den same kontinentalsokkelen. Den austlege grensa til Europa vert i dag rekna som ei line langs Uralfjella i Russland. Geografen Strabo frå det 1. hundreåret nytta elva Tanaïs (Don) som grense,[9] og det same gjorde tidlegare kjelder frå Judea.

Den søraustlege grensa til Asia er derimot ikkje universelt definert. Vanlegvis vert Uralelva eller elva Emba nytta som ei mogeleg grense. Grensa held fram til Kaspihavet, toppen av Kaukasusfjella eller elva Kura i Kaukasia, og vidare til Svartehavet; Bosporos, Marmarahavet og Dardanellane. Middelhavet i sør skil Europa frå Afrika. Den vestlege grensa er Atlanterhavet; Island, som ligg nærare Grønland (Nord-Amerika) enn det europeiske fastlandet, vert generelt rekna som ein del av Europa. Det er ein pågåande debatt om kvar det geografiske senteret i Europa ligg.

På grunn av samfunnspolitiske og kulturelle skilnader er det ulike skildringar av grensene til Europa. I nokre kjelder er ikkje somme delar av Europa tekne med, medan dei same områda er tekne med i andre kjelder. Til dømes reknar geografar frå Russland og dei tidlegare sovjetstatane Uralfjella som ein del av Europa, medan Kaukasia er ein del av Asia. Mange geografar reknar derimot dei sørlege grensene til Aserbajdsjan og Armenia mot Iran og Tyrkia si sørlege og austlege grense til Syria, Irak og Iran som grensa mellom Asia og Europa på grunn av politiske og kulturelle årsaker. Sjølv om Kypros ligg svært nær Asia vert ho rekna som ein del av Europa av same årsaker.

Fysisk geografi

Landskapet i Europa viser stor variasjon over relativt små område. Dei sørlege områda er derimot meir fjellkledde, medan ein nord for Alpane, Pyreneane og Karpatane glir over i åslendte landskap og breie, låge sletter, som er vidstrakte i aust. Denne utstrakte sletta vert kalla Den store europeiske sletta med hjarta i Det nordeuropeiske låglandet. Ein boge med høgareliggande område strekkjer seg så frå dei vestlege delane av Storbritannia og Irland, og held fram langs heile Noreg.

Denne skildringa er forenkla. Mindre område av Pyrenéhalvøya og Italia inneheld komplekse geografiske trekk og det same gjer sentrale delar av Europa med mange platå, elvedalar og flodområde. Andre område som Island, Storbritannia og Irland er spesialtilfelle. Island er eit eige landområde nord i Atlanterhavet, som vert rekna som ein del av Europa, medan dei to sistnemnde er høgareliggande område som ein gong var ein del av fastlandet før det stigande havet gjorde dei om til øyar.

Elbrus, det høgaste fjellet i Europa

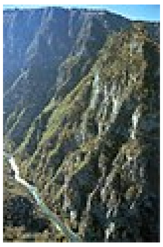
Taragjelet, det djupaste gjelet i Europa ligg i Montenegro.

Kysten av Middelhavet i Hellas.

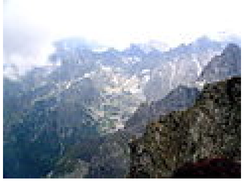
Utsyn frå toppen av fjellet Rysy i Polen.

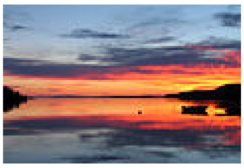
Innsjøen Päijänne og søvnlause netter i Finland.

Dettifoss, den mektigaste fossen i Europa, ligg nordaust på Island.

Aletsch, den største isbreen på Kontinentaleuropa ligg i Sveits.

Cape Roca, eit nes som er det vestlegaste punktet på det europeiske fastlandet, ligg i Portugal

Klima

For meir om dette emnet, sjå klima i Europa.

Europa har eit temperert klima som er typisk maritimt i vest, men som vert gradvis meir kontinentalt mot aust. Eit lite område heilt i søraust har steppeklima, medan nokre større område i fjellet og lengst nord har tundraklima. Store delar av Europa har kring 500-1000 mm nedbør, som er jamt spreidd utover året, bortsett frå i middelhavsområdet som har tørke om sumaren. Dei geografiske tilhøva gjer at Europa er langt mildare og fuktigare enn andre verdsdelar på same breiddegrad.

Klimaet er dominert av vestavindsbeltet og korleis dette varierer gjennom året. Det flytter seg gjerne mot sør om vinteren og mot nord om sumaren, noko som særleg gjev stor variasjon gjennom året i Sør-Europa. Golfstraumen fører med seg mildt vatn til kyststroka utanfor Vest-Europa og nordover mot norskekysten.

Fjella strekkjer seg nesten samanhengande frå Pyreneane til Vesleasia og dette hindrar ein del luftstraumar mellom nord og sør, medan luftstraumane frå vest i liten grad vert hindra av fjell. Fjella i Noreg og Sverige er av dei få fjella i Europa som stoppar vestavinden. Vestkysten av Noreg har mildare vintrar enn nokon annan stad på desse breiddegradene, medan det berre nokre få hundre kilometer lenger aust kan vere harde vintrar i dalane.

I Sør-Europa hindrar Middelhavet dei ekstreme temperaturane. Om sumaren dekkjer azorehøgtrykket middelhavslanda, som gjev mykje sol og lite nedbør, bortsett frå enkelte regnskurer no og då. Om vinteren trekkjer vestavindsbeltet sørover og ein kan både få frontnedbør i samband med lågtrykk og meir ustabil luft og regnskurer. Stundom kan ein få kaldluftsutbrot frå kontinentet i nordaust, noko som kan gje kulde og stundom snø ganske langt sør i Europa.

Biologisk mangfald

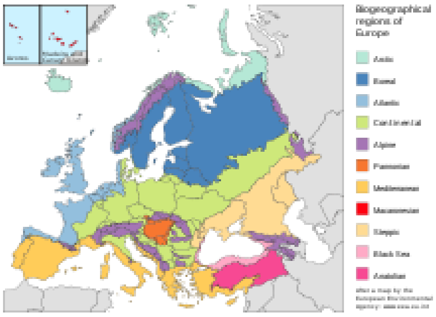

Biogeografiske område i Europa

Dyr og planter i Europa har levd side om side med dei europeiske bøndene i fleire tusen år, noko som har hatt stor innverknad på plante- og dyrelivet. Bortsett frå område i Skandinavia og nord i Russland er det få urørte villmarksområde i dag i Europa, bortsett frå i somme nasjonalparkar.

Det største naturlege vegetasjonsdekket i Europa er blandingsskog og veksttilhøva er generelt gode. I nord varmar Golfstraumen opp kontinentet, medan Sør-Europa har mildt eller varmt klima. I sør er det derimot ofte tørke. Fjellryggene påverkar tilhøva og nokre av desse (Alpane, Pyreneane) er orientert aust-vest slik at vinden kan føre med seg fuktige luftmassar frå Atlanterhavet til dei indre områda aust i Europa. Andre fjell er orienterte frå sør til nord (Dei skandinaviske fjella, Dei dinariske Alpane, Karpatane, Appenninane) slik at områda på eine sida av fjellet (som oftast austsida) hamnar i regnskuggen. Her kan ein ofte finne frodige fjellsider på sida som vender mot havet, medan den andre sida har dårlegare vekstvilkår. Det er få område i Europa som ikkje har vorte nytta som beitemark på eitt eller anna tidspunkt og hogging av skog har endra dei opphavlege økosystema for plante- og dyreliv.

80 til 90 % av Europa var ein gong dekt av skog. Han strekte seg frå Middelhavet til Nordishavet. Sjølv om over halvparten av den opphavlege skogen har forsvunne gjennom avskoging i laupet av mange hundreår, er framleis ein firedel av Europa dekt av skog, slik som taigaen i Skandinavia og Russland, blandingsskogen i Kaukasus og korkeikskogane vest i Middelhavet. Dei siste åra har derimot avskoginga minka og mange tre har vorte planta. I mange tilfelle har derimot ofte bartre i monokulturar erstatta den opphavlege naturlege blandingsskogen. Desse plantasjane dekkjer i dag store landområde, men gjev dårlegare habitat for mange europeiske artar som krev ulike treartar og mangfaldig skogstruktur. Den naturlege skogen dekkjer i dag berre 2-3 % eller mindre i Vest-Europa, medan han i den europeiske delen av Russland utgjer 5-10 %. Det landet i Europa med minst skog (om ein ser bort frå miniputtstatane) er Island (2 %), medan skog dekkjer 72 % av Finland.

Skog i området av Police i Polen

I den tempererte delen av Europa dominerer blandingsskog med både lauvtre og bartre. Den viktigaste arten i Sentral- og Vest-Europa er bøk og eik. I nord er taigaen ei blanding av gran, furu og bjørk, medan ein lenger nord i Russland og heilt nord i Skandinavia glid over i tundra. Ved Middelhavet har det vorte planta mange oliventre, som er godt tilpassa det tørre klimaet. Sypress har òg vorte planta i store delar av Sør-Europa. Det halvtørre middelhavsområdet inneheld store område med kratt. Eit smalt område med ei eurasiatisk grasslette (steppe) strekkjer seg austover frå Ukraina og sørlege område av Russland til Ungarn og går over i taigaen i nord.

Isbredanning under den siste istida og menneskeleg påverknad har påverka spreiinga av det europeiske plantelivet. Når det gjeld dyrelivet er dei fleste store dyra og rovdyra i mange delar av Europa vortne utrydda av jakt. Mammuten vart utrydda alt i steinalderen. I dag er ulv og bjørnar utryddingstruga. Ein gong fann ein desse over nesten heile Europa. I dag har avskoging ført til at desse dyra har trekt seg lenger og lenger attende. I mellomalderen fann ein stort sett berre bjørn i utilgjengelege fjellområde med skog. I dag held bjørnen stort sett til på Balkanhalvøya, i Skandinavia og i Russland. Ein mindre del held òg til i andre område, som i Austerrike og Pyreneane. I tillegg finn ein isbjørn på Svalbard. Ulven, det nest største rovdyret etter bjørnen, finn ein hovudsakleg i Aust-Europa og på Balkan, med små grupper i Spania og Skandinavia.

Andre viktig europeiske rovdyr er røyskatt, villkatt, rev (særleg raudrev), sjakal, ulike artar av mår, piggsvin, ulike reptilar som slange, hoggorm og snok, ulikee fuglar (ugler, haukar og andre rovfuglar).

Viktige europeiske planteetarar er snigel, amfibiar, larve, fisk, ulike fuglar og pattedyr som gnagarar, hjort, rådyr, villsvin og i fjella murmeldyr, steinbukk, gemse og andre.

Sjødyr er òg ein viktig del av det europeiske plante- og dyrelivet. Plantelivet i sjøen er for det meste planteplankton. Viktige dyr i dei europeiske havområda er dyreplankton, blautdyr, pigghudingar, ulikee krepsdyr, blekksprut og akkar, fisk, delfin og kval.

Det biologiske mangfaldet i Europa er verna gjennom Europarådet.

Demografi

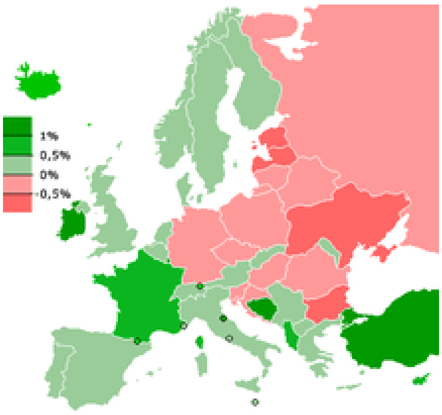

Folkeveksten/fallet i europeiske land

Sidan renessansen og oppdagingstida har Europa vore ein stor påverknad på kultur, økonomi og samfunnsrørsler i verda. Den europeiske demografien er ikkje berre viktig historisk, men òg for å forstå dei noverande internasjonale tilhøva.

Nokre noverande og tidlegare emne i europeisk demografi har inkludert religiøs utvandring, rasetilhøve, økonomisk emigrasjon, minkande fødselsrate og aldrande folkesetnad. I nokre land, som Irland og Polen, er tilgang til abort for tida avgrensa, medan det tidlegare var vanleg med restriksjonar på fødselsregulering i heile Europa. I tillegg har tre europeiske land (Nederland, Belgia og Sveits) tillate friviljug dødshjelp i avgrensa form for uhelbredelege dødssjuke personar.

I 2005 vart folketalet i Europa estimert til 728 millionar innbyggjarar i fylgje SN. Dette er litt meir enn ein niandedel av folketalet i heile verda. For hundre år sidan utgjorde Europa om lag ein firedel av det totale folketalet i verda. Folketalet i Europa har auka det siste hundreåret, men andre område av verda (særleg Afrika og Asia) har folketalet auka mykje raskare.[10] I fylgje SN vil folketalet i Europa utgjere 7 % i 2050 og telje 653 millionar.[11] Det gjennomsnittlege barnetalet per kvinne er 1,38. I fylgje somme kjelder,[12][13] er dette talet høgare hjå muslimar. I 2005 estimerte EU at 1,8 millionar menneske emigrerte til Europa, trass i at Europa har ei av dei største folketettleikane i verda. Dette utgjorde 85 % av den totale folkeveksten i Europa.[14]

Politisk geografi

Område og regionar

Landa i denne tabellen er kategorisert av SN.

Det er forskjellige definisjonar på inndelinga av Europa, som t.d. Vest-Europa og Sentral-Europa. Dei fylgjande områda og regionane kan difor variere i andre samanhengar.

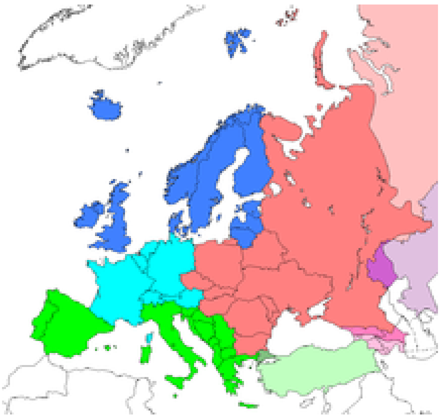

Europeiske regionar i følgje SN (andre inndelingar kan variere):

🟦 Nord-Europa
🟦 Vest-Europa
🟥 Aust-Europa
🟩 Sør-Europa

Regionar[15] og territorium med flagg	Areal (km²)	Folketal (estimat frå 1. juli 2002)	Folketettleik (per km²)	Hovudstad
Aust-Europa:				
Kviterussland	207 600	10 335 382	49.8	Minsk
Bulgaria	110 910	7 621 337	68.7	Sofia
Tsjekkia	78 866	10 256 760	130.1	Praha
Ungarn	93 030	10 075 034	108.3	Budapest
Moldova[16]	33 843	4 434 547	131.0	Chisinau
Polen	312 685	38 625 478	123.5	Warszawa
Romania	238 391	21 698 181	91.0	Bucharest
Russland[17]	3 960 000	106 037 143	26.8	Moskva
Slovakia	48 845	5 422 366	111.0	Bratislava
Ukraina	603 700	48 396 470	80.2	Kiev
Nord-Europa:				
Åland (Finland)	1 552	26 008	16.8	Mariehamn
Danmark	43 094	5 368 854	124.6	København
Estland	45 226	1 415 681	31.3	Tallinn
Færøyane (Danmark)	1 399	46 011	32.9	Tórshavn
Finland	336 593	5 157 537	15.3	Helsingfors
Guernsey[18]	78	64 587	828.0	St. Peter Port
Island	103 000	307 261	2.7	Reykjavík
Irland	70 280	4 234 925	60.3	Dublin
Isle of Man[19]	572	73 873	129.1	Douglas
Jersey[20]	116	89 775	773.9	Saint Helier
Latvia	64 589	2 366 515	36.6	Riga

Litauen	65 200	3 601 138	55.2	Vilnius
Noreg	324 220	4 525 116	14.0	Oslo
Svalbard og Jan Mayen (Noreg)	62 049	2 868	0.046	Longyearbyen
Sverige	449 964	9 090 113	19.7	Stockholm
Storbritannia	244 820	61 100 835	244.2	London
Sør-Europa:				
Albania	28 748	3 544 841	123.3	Tirana
Andorra	468	68 403	146.2	Andorra la Vella
Bosnia-Herzegovina	51 129	4 448 500	77.5	Sarajevo
Kroatia	56 542	4 390 751	77.7	Zagreb
Gibraltar (Storbritannia)	5.9	27 714	4 697.3	Gibraltar
Hellas	131 940	10 645 343	80.7	Aten
Italia	301 230	58 751 711	191.6	Roma
Nord-Makedonia	25 333	2 054 800	81.1	Skopje
Malta	316	397 499	1 257.9	Valletta
Montenegro	13 812	616 258	44.6	Podgorica
Portugal[21]	91 568	10 084 245	110.1	Lisboa
San Marino	61	27 730	454.6	San Marino
Serbia[22]	88 361	9 663 742	109.4	Beograd
Slovenia	20 273	1 932 917	95.3	Ljubljana
Spania	504 851	45 061 274	89.3	Madrid
Vatikanstaten	0.44	900	2 045.5	Vatikanet
Vest-Europa:				
Austerrike	83 858	8 169 929	97.4	Wien
Belgia	30 510	10 274 595	336.8	Brussels
Frankrike[23]	547 030	59 765 983	109.3	Paris
Tyskland	357 021	83 251 851	233.2	Berlin
Liechtenstein	160	32 842	205.3	Vaduz
Luxembourg	2 586	448 569	173.5	Luxembourg
Monaco	1.95	31 987	16 403.6	Monaco
Nederland[24]	41 526	16 318 199	393.0	Amsterdam
Sveits	41 290	7 507 000	176.8	Bern
Sentral-Asia:				
Kasakhstan[25]	150 000	600 000	4.0	Astana
Vest-Asia:[26]				
Aserbajdsjan[27]	7 110	175 200	24.6	Baku
Georgia[28]	2 000	37 520	18.8	Tbilisi

Tyrkia[29]	24 378	11 044 932	453.1	Ankara
Totalt	**10 176 246**[30]	**709 608 850**[31]	**69.7**	

Økonomi

For meir om dette emnet, sjå Europeisk økonomi.

Som eit kontinent er økonomien i Europa for tida den største i verda. Den europeiske unionen er eit mellomstatleg organ som består av dei flese europeiske statane, og er ein av dei to strøste i verda. Av medlemslanda i EU har Tyskland den største nasjonale økonomien. Tretten av EU-landa har den same valutaen, euroen. Store økonomiske sektorar i Europa er mellom anna jordbruk, produksjon og investeringar. Størsteparten av handlen til EU er med USA, Kina, India, Russland og andre europeiske land som ikkje er medlem av EU.

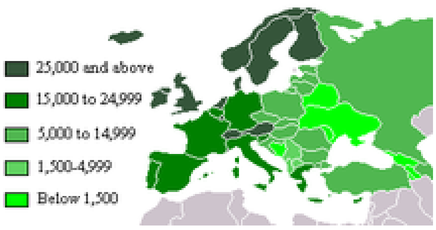

Europeiske najonar etter BNP per innbyggjarar i 2002

Språk og kulturar

For meir om dette emnet, sjå Språk i Europa.

Det er fleire språkgrupper i Europa. Desse fell saman ofte (men ikkje alltid) med kulturelle og historiske samband mellom dei ulike nasjonane, men i andre tilfelle er religion ein viktig grensefaktor.

Språkleg mangfald og vern av regions- og minoritetsspråk vert rekna som eit politisk mål i Europa i dag. Europarådet sette med sine Rammekonvensjonen for Vern av Nasjonale Minoritetar og Europeisk pakt om regions- eller minoritetsspråk sette opp eit rettsleg rammeverk for språkrettar i Europa.

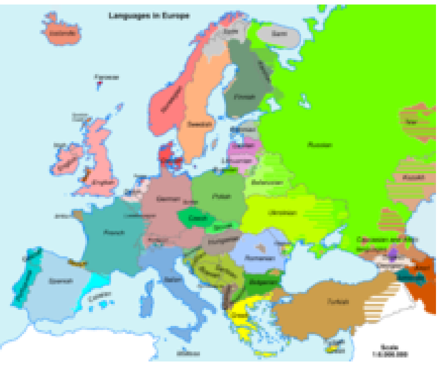

Språkkart over Europa.

Romanske språk

For meir om dette emnet, sjå Latin-Europa.

Romanske språk vert meir eller mindre tala i dei sørvestlege områda av Europa, i tillegg til Romania og Moldova, som ligg i Aust-Europa. Dette området består av: Andorra, Italia, Portugal, Frankrike (ekskludert Nord og Alsace), Spania, Romania, Moldova, den fransktalande delen av Belgia (Vallonia, delar av Brussel), fransktalande delar av Sveits (Romandy), italiensktalande delar av Sveits, italiensktalande delar av Kroatia (delar av Istria) og den retroromansktalande delen av Sveits. Alle romanske språk kjem hvoudsakleg frå det romerske språket, latin.

Germanske språk

For meir om dette emnet, sjå Germansk Europa.

Germanske språk vert stort sett tala i den nordvestlege delen av Europa og nokre delar av Sentral-Europa. Dette området består av: Noreg, Sverige, Tyskland, Storbritannia, Republikken Irland, Danmark, Nederland, den nederlandsktalande delen av Belgia (Flandern, delar av Brussel og den tysktalande delen aust i Vallonia), Austerrike, Ungarn (Sopron), Slovakia (Bratislava; tidlegare «Pressburg»), Liechtenstein, 68–74 % av Sveits, Island, Færøyane, Luxembourg, Polen (område i Schlesien), Pommern, Aust-Preussen, Frankrike (Alsace-Lorraine og Nord-Pas de Calais), dei svensktalande kommunane i Finland og den sjølvstyrte Alto Adige og Sør-Tyrol i Italia.

Slaviske språk

For meir om dette emnet, sjå Slavisk Europa.

Slaviske språk vert tale i sentrale, austlege og søraustlege område av Europa. Dette området består av: Kviterussland, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Kroatia, Tsjekkia, regionane Sachsen og Brandenburg i Tyskland (sorbarar), Nord-Makedonia, Nord-Hellas, Montenegro, Polen, Russland, Serbia, Slovakia, Slovenia, området Transnistria og Ukraina.

Uralske språk

Uralske språk er delt inn i tre hovudgrupper, og to av desse er representert i Europa. Finskpermiske språk vert tala i Finland, Estland og delar av Sverige, Noreg, Latvia og Europeisk Russland, medan ugriske språk vert tala i Ungarn og delar av Romania, Slovakia, Serbia, Ukraina og Sibir. Desse to gruppene utgjer den finskugriske greina av den uralske språkfamilien.

Tyrkiske språk

Tyrkiske språk er hovudspråket i Tyrkia og Aserbajdsjan og eit minoritesspråk i delar av Kypros, Bulgaria, Serbia, Hellas, Russland, Nord-Makedonia, Moldova, Ukraina, Kaukasia og i tyrkiske diasporasamfunn i fleire andre europeiske land (hovudsakleg Tyskland, Sverige, Frankrike, Belgia og Nederland).

Baltiske språk

Baltiske språk vert tala Litauen og Latvia. Estland sitt nasjonalspråk er ein del av den finskugriske familien sjølv om landet geografisk er ein del av Baltikum.

Keltiske språk

For meir om dette emnet, sjå Keltiske nasjonar.

Keltiske språk strekte seg ein gong over heile Vest- og Sentral-Europa og inn i Anatolia, men er i dag stort sett avgrensa til dei vestlegaste områda av dei såkalla keltiske nasjonane: Irland, Skottland, Isle of Man, Wales, Cornwall og Bretagne. Kontinental keltisk, inkludert gallisk språk og keltiberisk, forsvann på 500-talet. Berre øykeltiske språk—goideliske språk (irsk, skotsk gælisk, manx) og brytoniske språk (wallisisk, bretonsk, kornisk)—har overlevd inn i moderne tider.

Andre språk

Bortsett frå desse sju hovudspråkgruppene finn ein:

- Gresk språk, eit av dei eldste europeiske språka vert tala i Hellas, Kypros, og delar av Tyrkia, Albania, Georgia, Armenia og Italia, og i greske diasporasamfunn i fleire andre europeiske land (hovudsakleg Tyskland).

- Ossetisk språk, eit iransk språk som vert tala i Nord-Ossetia-Alania og Sør-Ossetia (eller Ossetia, ein region i Kaukasus på grensa mellom Russland og Georgia).
- Armensk språk, eit indoeuropeisk språk tala i Armenia og rundt om i Aust-Europa med ulike dialektar.
- Nordkaukasisk, ei gruppe som inkluderer etniske grupper gjennom Kaukasia (både i nord og i sør). Nordkaukasiske språk vert delt inn i to greiner: Nordaustkaukasisk og nordvestkaukasisk. Denne gruppa inkluderer abkhazarar, tsjetjenarar, ingusjar, bacbi, og fleire andre mindre etniske grupper i Kaukasia.
- Sørkaukasiske eller kartveliske språk, ei gruppe som inkluderer georgisk språk.
- Maltesisk språk, eit romantisert semittisk språk, vert tala på Malta. I motsetnad til andre semittiske språk er maltesisk skrive i latinsk alfabet.
- Baskisk språk vert tala i Baskarland, t.d. delar av det sørlege Frankrike og nord i Spania.
- Albansk språk, som det greske språket, dannar ei sjølvstendig grein av den indoeuropeiske språkfamilien utan andre liknande språkfamiliar. Store albansktalande samfunn utanfor Albania bur i Kosovo (Serbia), Nord-Makedonia, Montenegro, Hellas, Tyrkia og Sør-Italia.[32]
- Ei mongolsk grein av den altaiske rekka er representert i Europa ved kalmykisk, som vert tala av kalmykarar i Kalmykia, ein del av Russland.

Religionar

For meir om dette emnet, sjå Religion i Europa.

Dei mest dominerande religionane i Europa er:

- **Kristendom**
  - **Katolisisme**: Land eller område med store katolske folkesetnader er Andorra, Austerrike, Vest-Kviterussland, Belgia, Bosnia-Herzegovina, Kroatia, Tsjekkia, Frankrike, Sør- og Vest-Tyskland, Ungarn, Republikken Irland, Italia, Latgale i Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxembourg, Malta, Monaco, Sør-Nederland, Polen, Portugal, Romania, San Marino, Serbia, Slovakia, Slovenia, Spania, sentrale og sørlege delar av Sveits og Vatikanstaten. Det er store katolske minoritetar i Storbritannia: England, Skottland, Wales og i dei fleste europeiske landa.
  - **Austleg katolisisme**, òg kalla uniatisme, finn ein vest i Ukraina, Bulgaria, Kypros, Hellas, Armenia, Ungarn, Nord-Makedonia, Romania, Serbia og Slovakia, sør i Italia (Sardinia og Sicilia) og Korsika i Frankrike.
  - **Ortodoks kristendom**: Landa med store ortodokse folkesetnader er Hellas, Russland, Kviterussland, Bosnia-Herzegovina, Nord-Makedonia, Moldova, Montenegro, Armenia, Serbia, Ukraina, Romania, Bulgaria, Kypros, Georgia, dei austlegaste områda av Ungarn, ein liten minoritet sør i Italia, Kasakhstan, større minoritetar i Albania, Latvia og Litauen, mindre minoritetar i Polen, Finland (Karelia), ein relativt liten minoritet i Tyrkia som høyrer til den gresk-ortodokse kyrkja [33].
  - **Protestantisme**: Land med store protestantiske folkesetnader er Danmark, Estland, Finland, nordlege og austlege delar av Tyskland, Island, Latvia, Nederland, Noreg, Sverige; austlege, nordlege og vestlege delar av Sveits og Storbritannia. Det er store minoritetar i Frankrike, Tsjekkia, Ungarn, Republikken Irland. Mindre protestantiske kyrkjer finn ein i Austerrike, Belgia, Tsjekkia, Italia, Litauen, Polen, Romania, Russland, Serbia, Slovakia og Ukraina.
- **Islam**: Land med store muslimske folkesetnader Albania, Aserbajdsjan, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Frankrike, Georgia, Kasakhstan, Montenegro, fleire republikkar i Russland, Serbia, Tyrkia, Krimhalvøya i Ukraina.

Andre religionar som vert praktiserte av mindre grupper i Europa er mellom anna:

- **Jødedom** hovudsakleg i Frankrike, Tyskland, Storbritannia, Russland og Tyrkia. Ein gong vart jødedom praktisert i større grad gjennom heile det europeiske kontinentet, men det har minka etter deportasjon, utrydding og utvanding av jødar i laupet av dei siste tusen åra.
- **Hinduisme** hovudsakleg hjå sørasiatiske innvandrarar i Storbritannia. I 1998 vart det estimert 3,82 millionar hinduar i Europa[34].
- **Buddhisme** er tynt spreidd gjennom heile Europa, og i Kalmykia i Russland hjå kalmukkane.
- Europeiske heidenske tradisjonar og trussamfunn finn ein i mange land (ei raskt veksande nyheidensk rørsle i Frankrike, Tyskland, Irland og Storbritannia). Ei nyheidensk tru kalla Åsatru er anerkjend som ein minoritetsreligion på Island (i 1973), Noreg og Sverige.
- **Rastafari**, samfunn i Storbritannia, Frankrike, Spania, Portugal, Italia og andre stader.
- **Sikhisme** og **jainisme**, mindre samfunn, hovudsakleg hjå indiske innvandrarar i Storbritannia.
- **Voodoo**, hovudsakleg hjå karibiske og vestafrikanske immigrantar i Storbritannia og Frankrike.
- **Tradisjonelle afrikanske religionar** (inkludert Muti), hovudsakleg i Storbritannia og Frankrike.
- **Andre religionar** med få (eller under ein million) tilhengjarar i Europa: Animisme, kristen vitskap, kosmoteisme, deitisme, øko-religion, gnostisisme, heidenskap, diskordianisme, Jehovas vitner, mennonittar, den moraviske kyrkja, mormonisme eller Dei siste dagars heilage, panteisme, polyteisme, teologisk relativisme, scientologi, sjuendedagsadventistar, Universal Life Church, unitarianarar, wicca og zoroastrianisme [1] (http://www.ztfe.com/).

Millionar av europearar vedkjenner seg ikkje nokon religion eller er ateistar, agnostikarar eller humanistar. Dei største ikkje-religiøse folkesetnadene (i prosent) finn ein i Tsjekkia, Danmark, Frankrike, Tyskland, Nederland, Noreg, Sverige og dei tidlegare sovjetlanda Kviterussland, Estland, Russland og Ukraina.

Offisielle religionar

Fleire land i Europa har ein statsreligion, inkludert Liechtenstein, Malta, Monaco, Vatikanstaten (katolsk), Hellas (Orientalsk ortodoks); Danmark, Island og Noreg (protestantisk). I Sveits er nokre kantonar offisielt katolske, medan andre offisielt er protestantiske. Nokre sveitsiske landsbyar har til og med religionen, i tillegg til landsbynamnet, skrive på skilta.

Georgia har inga etablert kyrkje, men Den georgisk-ortodokse kyrkja har ein *de facto* priviligert status. I Finland er både den finsk-ortodokse kyrkja og den lutherske kyrkja offisielle. England, ein del av Storbritannia, har anglikanisme som sin offisielle religion. Skottland, ein annan del av Storbritannia, har presbyterianisme som si folkekyrkje, men denne er ikkje lenger «offisiell», og i Sverige er folkekyrjka lutheranisme, men denne er heller ikkje lenger «offisiell». Aserbajdsjan, Frankrike, Portugal, Romania, Russland, Spania og Tyrkia er offisielt «verdslege».

Kjelder

- «Europa – klima» (http://snl.no/Europa/klima) av Petter Dannevig i *Store norske leksikon*, snl.no.

Fotnotar

1. *Histories* 4.38. C.f. James Rennell, *The geographical system of Herodotus examined and explained*, Volume 1, Rivington 1830, p. 244 (http://books.google.com/books?id=enQ-AAAAcAAJ&pg=PA244&dq=Herodotus+Phasis&hl=en&ei=g8qiTbXZNtCVOuPjjDU&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDEQ6AEwAg#v=onepage&q=Herodotus%

20Phasis&f=false). Oppgjeve av Engelsk Wikipedia.

2. W. Theiler, *Posidonios. Die Fragmente*, vol. 1. Berlin: De Gruyter, 1982, fragm. 47a; I. G. Kidd (ed.), *Posidonius: The commentary*, Cambridge University Press, 2004, ISBN 978-0-521-60443-7, p. 738 (http://books.google.com/books?id=_iXs1aCr1ckC&pg=PA738&dq=Posidonius+Tanais&hl=en&ei=E8-iTdzLH8aZOuXPuTQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCgQ6AEwAA#v=onepage&q=Tanais&f=false); *Geographia* 7.5.6 (ed. Nobbe 1845, vol. 2 (http://books.google.com/books?id=vHMCAAAAQAAJ), p. 178) Καὶ τῇ Εὐρώπῃ δὲ συνάπτει διὰ τοῦ μεταξὺ αὐχένος τῆς τε Μαιώτιδος λίμνης καὶ τοῦ Σαρματικοῦ Ὠκεανοῦ ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Τανάϊδος ποταμοῦ. "And [Asia] is connected to Europe by the land-strait between Lake Maiotis and the Sarmatian Ocean where the river Tanais crosses through."
3. εὐρύς (http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aentry%3Deu%29ru%2Fs), Henry George Liddell, Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, on Perseus
4. ὤψ (http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aentry%3Dw%29%2Fy), Henry George Liddell, Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, on Perseus
5. M. L. West (2007). *Indo-European poetry and myth*. Oxford: Oxford University Press. s. 178–179. ISBN 0-19-928075-4.
6. «Etymonline: European» (http://www.etymonline.com/index.php?term=European). Henta 10.09.2006.
7. «phonologically, the match between Europa's name and any form of the Semitic word is very poor.» M. L. West (1997). *The east face of Helicon: west Asiatic elements in Greek poetry and myth*. Oxford: Clarendon Press. s. 451. ISBN 0-19-815221-3. Oppgjeve av Engelsk Wikipedia.
8. Davidson, Roderic H. (1960). «Where is the Middle East?». *Foreign Ć**Affairs***. 38: s. 665–675.
9. Strabo *Geografia 11.1*
10. UNPP, 2004 Revision World Population Prospects: The 2004 Revision Population Database (http://esa.un.org/unpp). Dei sameinte nasjonane Folketalsavdelng, 2005. Vitja 25. oktober, 2006.
11. http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp
12. Brookings Institute Report (http://web.archive.org/web/20040214175322/http://www.brookings.edu/views/op-ed/fellows/taspinar20030301.htm)
13. http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/43857
14. Europa: Folketal og emigrasjon i 2005 (http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=402)
15. Kontinentaleregionar etter inndelings kart frå SN. Ut frå kva definisjon som er nytta kan forskjellige område og høyre til både Europa og Asia Afrika eller Oseania.
16. Inkluderer Transnistria eit område som er erklært og *de facto* er sjølvstendig men ikkje anerkjend *de jure* som ein eigen stat.
17. Russland vert generelt rekna som eit transkontinentalt land i Aust-Europa og Asia der områda vest for Uralfjella og både Uralelva og Emba. Folketalet og flateviddet er for den europeiske delen.
18. Guernsey er ein del av Den britiske krona.
19. Isle of Man er ein del av Den britiske krona.
20. Jersey er ein del av Den britiske krona.
21. Tala for Portugal inkluderer Asorane vest for Portugal men ikkje Madeiraøyane vest for Marokko i Afrika.
22. Tala for Serbia inkluderer Kosovo og Metohia ein provins som vert styrt av SN.
23. Tala for Frankrike inkluderer berre France métropolitaine. Nokre delar av Frankrike er geografisk utanfor Europa.
24. Folketalet og arealet tek berre med dei europeiske områda. Aruba og Dei nederlandske antillane ligg i Karibia. Amsterdam er den offisielle hovudstaden medan Hague er det administrative setet.
25. Kasakhstan vert stundom rekna om eit transkontinentalt land i Sentral-Asia og Aust-Europa med europeiske område vest for Uralfjella og både elvane Ural og Emba. Tale gjend berre dei europeiske områda.
26. Armenia og Kypros vert stundom rekna som transkontinentale land. Begge er fysiskgeografisk i Vest-Asia men har historiske og samfunnspolitiske band til Europa.
27. Aserbajdsjan vert ofte rekna som eit transkontinentalt land i Vest-Asia og Aust-Europa. Folketalet gjeld berre for den

europeiske delen (nord for Kaukasus og elva Kura). Det tek ikkje med ekslaven Nakhtsjivan og Nagorno-Karabakh

28. Georgia vert ofte rekna som eit transkontinentalt land i Vest-Asia og Aust-Europa. Folketalet gjeld berre for den europeske delen (nord for Kaukasus og elva Kura). Inluderar Abkhasia og Sør-Ossetia to område som har erklært sjølvstende og *de facto* er sjølvstendig men som ikkje *de jure* er anerkjend av andre statar.
29. Tyrkia vert ofte rekna som eit transkontinentalt land i Vest-Asia og Sør-Europa. Regionen Rumelia (Thraki)—som inkluderer provinsane Edirne Kırklareli Tekirdağ og dei vestlege delane av Çanakkale og Istanbul provins—er vest og nord for Bosporus og Dardanellane. Folketalet og areaet gjeld berre den europeiske delen (inkludert heile Istanbul).
30. Arealet inkluderer berre dei europeiske områda av dei transkontinentale landa.
31. Folketalet inkluderer berre dei europeiske områda av dei transkontinentale landa.
32. ethnologue.com (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=aae)
33. www.ec-patr.org (http://www.ec-patr.org/patrdisplay.php?lang=en&id=4)
34. www.adherents.com (http://www.adherents.com/Na/Na_306.html)

Bakgrunnsstoff

Reiseguide for Europe frå Wikivoyage

- Europa om natta (http://earthobservatory.nasa.gov/Newsroom/NewImages/images.php3?img_id=13266) på NASA Earth Observatory
- Regionar i Europa (http://www.geog.tamu.edu/~prout/GVmidtermTwo.html)
- Europarådet (http://www.coe.int/)
- Parkar i Europa (http://www.parks.it/europa/Eindex.html)—Nasjonalparkar, naturparkar, reservat og andre verna område.
- Kart over Europa (http://europe.zoom-maps.com)
- ena.lu (http://www.ena.lu)
- Kart over Vest-Europa under den siste istida (http://www.imh.ru/map02_e.htm)

Autoritetsdata	WorldCat (https://www.worldcat.org/identities/lccn-sh85-045631) · Store Norske leksikon (https://snl.no/Europa) · VIAF (https://viaf.org/viaf/252680782) · GND (http://d-nb.info/gnd/4015701-5) · LCCN (http://id.loc.gov/authorities/subjects/sh85045631) · HDS (http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/f/F007147.php) · NKC (http://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c&local_base=aut&ccl_term=ica=ge137210&CON_LNG=ENG) · GeoNames (http://sws.geonames.org/6255148) · MusicBrainz (area) (https://musicbrainz.org/area/89a675c2-3e37-3518-b83c-418bad59a85a)

Henta frå «https://nn.wikipedia.org/w/index.php?title=Europa&oldid=3252317»

Denne sida vart sist endra den 7. juli 2020 kl. 12:48.

All tekst er tilgjengeleg under Creative Commons-lisensen Namngjeving/Del på same vilkåra. Sjå Vilkår for detaljar.